

חרש שיכול לדבר מתוך הכתב

גטין (עא.) אמר רב כהנא אמר רב, חרש שיכול לדבר מתוך הכתב, כותבין ונותנין גט לאשתו. אמר ר' יוסף מאי קמ"ל תנינא, נשתתק ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו, בודקין אותו ג' פעמים... אמר ר' זירא, אלם קאמרת, שאני אלם. דתניא מדבר ואינו שומע זהו חרש שומע ואינו מדבר זהו אלם וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם. ויש לעיין בכמה ענינים בזאת הסוגיא: א) מאי קס"ד דר' יוסף לדמות אלם לחרש. (ודחק לומר שהיה סבור שאף ר' כהנא מיירי בחרש המדבר.) ב) דמאחר דחשב להשוות דין שניהם מאיזה טעם שיהיה, מדוע הצריך רב כהנא כתיבה, דאילו במתניתין תנן דסגיא בהרכנה. (עתוס' ד"ה אמר ר' יוסף, ותי' צריך ביאור.) ג) לדעת התוס' בכלא סוגיא, טפי עדיפא כתיבה מהרכנה. ועיין רשב"א ע"ש הירושלמי, דס"ל דהרכנה עדיפא. וצריך להבין במה פליגי. ד) למסקנא קי"ל (עב.) דעד שישמעו את קולו, לאפוקי מדרב כהנא אמר רב, ונחלקו ראשונים בפקח שציוה בכתיבה, אי מהניא או לא. וצ"ע במה פליגי, הלא מפורש בגמ' דלא קי"ל כרב כהנא אמר רב. ה) עיי"ש בתוס' ד"ה קולו, דלא ממעטינן אלא כתיבה (דרב כהנא אמר רב), אבל לא הרכנה (דמתניתין). ולכאורה זה סותר לדברי התוס' בתחילת הסוגיא (עא.) דכתיבה עדיפא מהרכנה. ועיין ב"ש לאה"ע קכ"א סק"ט, דלמסקנא חזרו בהם התוס', וס"ל כדעת הרשב"א דהרכנה עדיפא מכתיבה. (וכן כתב בסי' ק"כ סק"ח.) אך דעת הב"ח, דאף למסקנא הויא מחלוקת בין התוס' והרשב"א. ובאמת נראה דחזק לומר כדברי הב"ש דהתוס' חזרו מסברתם דתחילת הסוגיא, דכל כה"ג הו"ל לפרש.

ובביאור הענין נראה, דיש להבין עצם חידושו של רב, דבאמת יש מקום לפרשו בב' אופנים: א) דכתיבה נחשבת כדיבור. וב) דזה שיכול לכתוב מפקיע אותו מדין חרש, והו"ל כבן דעת. ונחזי אנן, בהי מהנהו חידושים עסקה סוגיית הגמ'. דהנה בגמרא שמה (עא.) הקשו מדתניא אם לא יגיד, פרט לאלם שאינו יכול להגיד. אמאי, הא יכול להגיד מתוך הכתב. וכתבו על זה בתוס' (ד"ה אמר ר' זירא), תימא לר"י, דמשמע דפריך לר' כהנא... ואמאי לא פריך אמתניתין, דהרי יכול להגיד ע"י הרכנה. ואמר ר"י, דמתניתין לא קשיא ליה. דפשיטא ליה דגבי גט אין צריך הגדה בפה רק שמתרצה כמו

שצריך גבי עדות דיבור. אבל לר' כהנא... א"כ דיבור מעליא הוא, ויש לחושבה הגדה. הרי להדיא לדעת הר"י, שהמדובר כאן בסוגיין הוא לענין החידוש הראשון דרב, הנ"ל. אך עיין עוד בתוס' שכתבו עוד דיעה שניה בביאור סוגיית הגמ', וברשב"א ביאר שיטה זו, וז"ל, ונ"ל דכולהו פריך להו (לרב), ואי לאו דרב, מתניתין ומתניתא לא קשיאן אהדדי בלל. דהוה אמינא דודאי כשם שהרכנת הראש היא הגדה לענין גטין, ה"נ היא הגדה מעלייתא לענין עדות. וכד תניא כשם שבודקין אותו לגטין כך בודקין אותו לעדות, היינו באלם ששומע ואינו מדבר, שהוא כפקח לכל דבריו. והא דתניא אם לא יגיד פרט לאלם... הוה מוקמינן לה באלם שאינו שומע ואינו מדבר, דהו"ל כשוטה... אלא רב דאמר חרש שאינו יכול לדבר, אם יכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו, דאלמא כתיבה היא לה הגדה מעלייתא ומוציאה אף מידי ספק חרש שאינו שומע ואינו מדבר, א"כ ברייתא דקתני פרט לאלם אמאי... אלא ש"מ דכשוטה חשבינן ליה, וכתיבת ידו [אינה] מוציאתו מידי ספק שטותו. ומשני, דלא משום דחשבי ליה כשוטה הוא... אלא גזירת הכתוב הוא, שהקפידה תורה שיעיד מפיו, דכתיב מפיהם ולא מפי כתבם. הרי מבואר להדיא בדעת הרשב"א שהמדובר בסוגיא היה בחידושו השני של רב, דכתיבה מפקיעה משטות. אך החידוש הראשון לכו"ע איתיה, דכתיבה שפיר נחשבת כדיבור. והנה, לדברי הרשב"א א"ש כולא סוגיא, שכל הקושיות היו דוקא ארב. אולם לשיטת הר"י, כבר נדחקו התוס' לפרש מדוע הקשו לרב דוקא ולא למתני' דס"ל דהרכנה כדיבור. ובתוס' (ד"ה קתני) חילקו בין עדות לקרבן שבועת העדות, דאף די"ל דלגבי עדות סגיא בהרכנה, מכל מקום לענין קרבן שבועה בעינן הגדה טפי, ומה"ט הקשו דוקא לרב כהנא. וחילוק התוס' צריך ביאור. ועל כל פנים, יהיה איך שיהיה, מדברי התוס' הללו יש לפשוט לענין חקירת האחרונים אי כתיבה נחשבת כדיבור לענין שבועה, דיתכן דמצד דין הפלאה בעינן פיו ממש, ולא סגי בכתיבה. ומתוס' זה משמע להדיא דסגי בכתיבה אף לענין שבועה. (ועיין שו"ת חות יאיר סימן ט"ז, ובתשו' רעק"א סי' כ"ט.)

ומעתה, שפיר מובן תירוץ התוס' (ד"ה אמר ר"י) לקושיא השניה שהזכרנו לעיל. דבאמת, שני חידושים חידש רב כהנא. ואף לס"ד הגמ' שהשוו חרש לאלם, מכ"מ ידעו שפיר דלא דמיין לגמרי אהדדי. דבאלם, שהוא בר דעת, שפיר מהניא הרכנה דנימא ביה דהרכנתו כדיבור. אך בחרש, שאינו בר דעת, שפיר י"ל דלא סגיא בהרכנה להפקיע הדין שטות שעליו. ודוקא ע"י הכתיבה שהחרש כותב בעצמו שפיר ניכר שהוא בר דעת. ולפי"ז נראה די' ליישב הסתירה שבין דברי התוס' בתחילת הסוגיה לבין דבריהם

שבמסקנא. (קושיא הי' דלעיל.) דבתחילת הסוגיה כתבו התוס' דכתיבה עדיפא מהרכנה בנוגע לחידוש הראשון של רב, דכתיבה כדיבור. אך למסקנא דקיי"ל דקולו לאפוקי מדרב כהנא אמר רב, ס"ל להתוס' דרק נדחה חידושו השני, דאין כתיבה מפקיעה משטות. אבל בנוגע להדין הראשון של רב, דכתיבה כדיבור, עדיין י"ל דקיי"ל כרב, דכתיבה היא שפיר כדיבור, וטפי עדיפא מהרכנה. ובלבד, שיהיה הגברא בר דעת. (ודלא כדעת הב"ש דבאמת הוא סתירה.) ורק לר"ת הסובר שלמסקנא אף בפקח לא מהניא כתיבה, בע"כ צ"ל פ בכונת הגמ' קולו לאפוקי דרב כהנא, דאף חידושו הראשון נדחה, ואף כתיבה כדיבור לא אמרינן.

ולפי"ז יתכן לומר, דזה שכתב הרשב"א דהרכנה עדיפא מכתובה היינו דוקא בהלכה הראשונה של רב כהנא, דכתיבה כדיבור. אולם לענין הדין השני, דכתיבה מפקיעה משטות, בודאי פשיטא דאף להרשב"א דכתיבה עדיפא. ובהא פליגי התוס' וס"ל, דמאחר דדוקא כתיבה מהניא להפקיע משטות הרי חזינן דכתיבה כדיבור ממש. וא"כ אף לענין הדין הראשון דר' כהנא אית לן למימר דעדיפא מהרכנה.

אולם, עדיין צ"ע קושייתנו הראשונה, מה היה ס"ד הגמ' לדמות חרש לאלם. והיה מקום לומר שבס"ד לא דיברו אלא בדינו הראשון של ר' כהנא דכתיבה כדיבור, ולא אסקו כלל בחידושו השני, שכתובה מפקיעה משטות. וזוהי גופא דחיינו של ר' זירא. אבל זה נראה דחוק בגמ'. ונראה לומר באופן אחר. דאיתא ברשב"א, הא דפריק ר' זירא אלם קאמרת, ק"ל מאי ס"ל. אי קסבר דנשתתק כאלם, א"כ הרי הוא כפקח ואפילו בדיקה לא ליבעי. ואי קסבר דכל שנשתתק חוששין דילמא דעתיה שגישתא, א"כ מאי קאמר אלם קאמרת, דהא לא דמי נשתתק לאלם, ואכתי מאי קמ"ל רב. וי"ל דלר' זירא אלם נמי אינו מגרש אלא בבדיקה כנשתתק. (כ"נ דצ"ל) ולא עוד אלא דאפשר דפקח ונשתתק טפי עדיף מאלם מעיקרו כרשב"ג דבסמוך. דעדיף ליה טפי פקח ונתחרש מחרש מעיקרו. וצ"ע. הרי שהסביר הרשב"א דטעמא דבעינן בדיקה כנשתתק היינו מחמת דחיישינן דלמא דעתיה שגשתי, וא"כ יש מקום לומר שזה גופא היה ס"ד הגמ', דאף דהוי כל נשתתק ספק שוטה, מכ"מ מהניא הרכנה להוציאו מידי ספק שטות. וע"כ אית לן למימר אף בחרש שכתבתו תוציאנו מידי שטות. ועל זה תירצו שאין נשתתק ספק שוטה כחרש, רק שדמי לאלם.

נאגב נראה דיש לתרץ מה שהקשה רעק"א בחי' ע"ד התוס', שכתבו בדינא דרב כהנא שכותבים לו נכתוב גט לאשתך והוא משיב בכתב. והקשה, מנין להתוס' כך שצריכים לשאלו בכתב, דבדברי רב כהנא לא נזכר מזה.

אלא רק שהוא מעצמו כותב. ובפשוטו נראה. דמס"ד הגמ' לדמות אלם וחרש שמעינן, דכמו שהצריכה המשנה שאלה באלם, ה"נ בדר' כהנא י"ל ששואלים להחרש בכתב.]

אולם עדיין צ"ע ס"ד הגמ' לדמות הרכנה דאלם וכתיבה דחרש אהדדי, שהרי נפק"מ גדולה יש ביניהם. דאילו בנשתתק איתא במשנה דבדיקה מוציאתו מידי ספק שוטה, וההרכנה עומדת במקום הדיבור, שמצוה לכתוב הגט. ואילו בחרש אית לי' לר' כהנא שהכתיבה פועלת שנים, שמועילה לא רק בעד ציווי לכתובת הגט אלא אף להפקיעו מכלל שוטה. אח"ז מצאתי להכס"מ פ"ב מגירושין הי"ז שעמד בזה.

ובזה יש לעיין, אי בעינן בדיקה אף בכתיבה או לא. ועיין כס"מ שדייק יפה בל' הרמב"ם פ"ב מגירושין הט"ז, שכתב, מי שנשתתק והרי דעתו נכונה, ואמרו לו נכתוב גט לאשתך, והרכין בראשו, בודקין אותו ג' פעמים... וצריכים לבדוקו יפה יפה שמא נטרפה דעתו. וכן אם כתב בידו כתבו גט לאשתי, הרי אלו כותבין ונותנין לה. ומדלא הזכיר בדיקה בכותב בכת"י, משמע דלא בעינן בדיקה בכת"י. וכן מדויק בלשונו פכ"ט ממכירה ה"ג, אלם ששומע ואינו מדבר, או מי שנשתתק, מקחו מקח... זהו שיבדק כדרך שבודקין לגטין, או יכתוב בכתב ידו. ומשמע להדיא דבכת"י לא בעינן בדיקה, שהכתיבה לחודא מפקיעתו משטותו. ועיי"ש בכס"מ שהביא ע"ש הר"ן שחולק בזה וסובר, דאף בכת"י בעינן בדיקה. ובאמת, אף בדעת הרמב"ם אין הדבר מבורר כל כך, דאילו ברפ"ד מנחלות פסק, אפילו נשתתק וכתב בכת"י שזה יורשו, בודקין אותו כדרך שבודקין לגטין. וזה סתירה לדיוק הכס"מ בלשונות הר"ם בהל' גירושין. וכבר עמד בזה באור שמח, עיי"ש.

יהיה איך שיהיה, חזינן דפליגי ראשונים אי בעינן בדיקה בכותב בכת"י או לא. ונראה פשוט דבהא פליגי, במה שהסברנו לעיל. דאי כתיבה מהניא להפקיע מידי שטות, פשיטא דלא בעינן בדיקה. אך אי נימא דכתיבה רק נחשבת כדיבור בעד ציווי הבעל לכתובת הגט, א"כ בעינן בדיקה להפקיע מידי שטות.

ונראה מדיוקי ל' הרמב"ם בהל' גירושין, דבכתיבה לא בעינן בדיקה, דהיינו דוקא בנשתתק, דבהכי מיירי התם הרמב"ם. ויש מקום לומר דדוקא בנשתתק פליגי הראשונים. אבל בחרש כו"ע מוד' דבעי בדיקה.

